

Саша Д. Митровић*

Западни Универзитет у Темишвару**

ДЕРИВАЦИЈА СРПСКИХ МУШКИХ ИМЕНА У ДУНАВСКОЈ КЛИСУРИ

Деривациони процес играо је важну улогу у диверсификацији инвентара српских личних имена. У српском језику постоје два средства за стварање мушких имена: *деривација* – од корена једне речи и *композиција/слагање* – од два корена/речи без икаквих суфикса. Овај рад анализира неколико питања у вези структуре мушких деривата и третира низ једноставних и сложених, продуктивних и мање продуктивних суфикса који доводе до стварања мушких имена у српском језику. Након успостављања корена антропонима, ми ћемо идентификовати суфиксе кориштене за формирање мушких имена Срба у Дунавској клисури. Што се тиче антропонима, у нашем раду размотрићемо само критеријум *директне етимологије*, без обзира ако је антропоним створен од корена заједничке речи, од целе заједничке речи или од другог антропонима. Процес формирања личних имена посредством суфиксације разликује се од деривационог процеса за заједничке речи, јер антропонимски суфикси у српском језику немају никакво семантичко значење, њихова једина улога је формирање нових личних имена са другачијем приказу, али једнака у значењу. Стога, значење личног имена даје корен од којег је име створено, а не суфикси који су само граматичка средства за стварање нових речи.

Кључне речи: мушка имена, антропоними, Дунавска клисура, Срби, деривација, суфикси

Име се одувек повезује са својим носиоцем различитим врстама односа. Оно не само идентификује особу него је квалификује каквом историјском, социјалном, националном, психолошком, моралном и којом другом одредницом (Бјелановић, 2007:120).

* sashamitrovici@gmail.com

** Рад је настао у оквиру пројекта Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији „Истраживање културе и историје Срба у Румунији”, који финансира Савез Срба у Румунији.

Постоје много имена, сигурно их знамо више него речи сопственог језика. Без њих се не можемо оријентисати у простору. Без њих би се паралисао сав живот. Настала су давно и настају стално у свим језицима. Имена се не могу давати по жељи, она улазе у неки ред, у систем, равнају се по језичким правилима, сведоче о језику у којем су створена, а својим првобитним облицима и о језицима који су их обликовали (Шимундић, 2009:23).

У матичним књигама сачувана је богата антропонимијска грађа која омогућава истраживање и осветљавање одређених видова друштвене и културне историје, те историју менталитета и свакодневице. Давање имена ретко је када без икаквога значења. Оно може указивати на верску или националну припадност, може говорити о односима унутар породице или служити као средство којим се указује на шире друштвене односе, може представљати одређену намеру или жељу, изражавати потребу заштите од недаћа и много тога другога (Шимундић, 1988:VII)¹.

Матичне књиге из 18. века које се односе на подручје Дунавске клисуре, односно јужни део румунског Баната, на северној обали Дунава, који се данас налази на територији Румуније, истраживачима прошлости могу бити нарочито занимљиве јер чувају грађу различитих етничких и верских заједница које су живеле једна уз другу на овом релативно малом простору.

У српском језику постоје два средства за стварање мушких имена: *деривација* – од корена једне речи и *композиција/слагање* – од два корена/речи без икаквих суфикса, а овај рад анализира само имена која су постала суфиксацијом.

Током времена, суфиксација је имала веома важну улогу у обогаћивању и диверсификацију српског антропонимског система. Процес формирања личних имена путем деривације разликује се од деривационог процеса директних апелатива. Franz Miklosich (Миклошић, 1860:6), у свом раду каже да у словенским језицима, антропонимски суфикси немају никакви семантички садржај, њихова једина улога је да проузрокују ново лично име са другачијем обликом, али са истим значајем. На пример, мушка имена Добрило, Доброта, Доброје, Доброња семантички се не разликују једно од другог, јер сва три имена су настала

¹ Мате Шимундић, у уводном делу свог *Речника особних имена* каже: „Nadijevanjem se imena najčešće što željelo, kanilo, namjeravalo; opstojao je uzrok ili svrha što je djetetu izabrano ono i onakvo ime“.

од основе *добар/добра/добро*. Иста ситуација је и код женских имена Добрила, Добра, Добрана. Изузетак од овог правила су антропоними који су настали конверзијом од трпног глаголског придева. На пример, придев *продати* – антропоним *Продан, Продана*.

Антропоними се углавном формирају од неког радикала или теме, а не од постојећих заједничких имена. Наравно да порекло сваког имена је апелатив, али без тачних околности под којима је апелатив створен може се довести до конфузије у анализи која има за циљ да успостави порекло антропонима, осим када постоје писани докази о пореклу (Граур, 1965:9).

Кроз историју, неки су суфикси јако повећали своју плодност, док су други постали неплодни. Од 300 суфикса у српској и хрватској антропониимији, 45 њих имају високу продуктивност, 52 средњу, а 200 суфикса данас је неплодно (Шимуновић, 2009:149).

Овај је рад усмерен на анализу мушких личних имена становника насеља Мачевић, Радимња и Пожежена која су забележена у матичним књигама крштених.

На темељу антропониимијске грађе сачуване у матичним књигама крштених села Мачевић, Радимња и Пожежена, за раздобље од почетка 1794. до краја 2015. године спроведена је анализа мушких личних имена Срба додељена деци у поменутих насељима у разматраном периоду, на основи које је утврђен фонд мушких деривираних имена у Дунавској клисури. Такође, рад анализира структуру мушких деривата и третира низ једноставних и сложених, продуктивних и мање продуктивних суфикса који доводе до стварања мушких имена у српском говору Дунавске клисуре.

У наставку представићемо низ суфикса помоћу којих су формирана мушка имена у област Дунавске клисуре²

Суфикс –А

Суфикс –а јавља се, пре свега у девербалима женског рода (Клајн, 2003:16), и је најстарији и најпродуктивнији моциону суфикс у српском језику. Што се тиче мушких антропонима, суфикс –а ја најпродуктивнији суфикс у формирању хипокористика мушког рода, где је еквивалентан суфиксу –о (Клајн, 2003:16). Нека од ових имена показују јаче фонетске

² Имена представљена у овом раду су проверена у *Речнику личних имена код Срба* Милице Грковић и у *Речнику особних имена* Мате Шимундића.

промене као *Пера* (<*Петар*), а понекад и са губљењем почетка речи, као у *Мита* (<*Димитрије*) или *Тоза* (<*Светозар*):

Божа – од основе *бож* + + суф. **-а** (хипокористик од *Божидар*)

Бора – од основе *бор* + суф. **-а** (хипокористик од *Борислав* или *Боривој/Боривоје*)

Брана – од основе *бран* + суф. **-а** (хипокористик од *Бранимир*)

Васа – од основе *вас* + суф. **-а** (хипокористик од *Василије*)

Вела – од основе *вел* + суф. **-а** (хипокористик од *Велибор* или *Велимир*)

Влада – од основе *влад* + суф. **-а** (хипокористик од *Владислав* или *Владимир*)

Власта – од основе *власт* + суф. **-а** (хипокористик од *Властимир*)

Воја – од основе *вој* + суф. **-а** (хипокористик од *Војислав*)

Жива – од основе *жив* + суф. **-а** (хипокористик од *Живодар*)

Ника – од основе *ник* + суф. **-а** (хипокористик од *Никола*)

Пера – од основе *пер* + суф. **-а** (хипокористик од *Петар*)

Рада – од основе *рад* + суф. **-а** (хипокористик од *Радослав*, *Радомир*, *Радимир*, *Раденко*, *Радивој*)

Слоба – од основе *слоб* + суф. **-а** (хипокористик од *Слободан*)

Тоза – од основе *тоз* + суф. **-а** (хипокористик од *Светозар*)

Чеда – од основе *чед* + суф. **-а** (хипокористик од *Чедомир*)

Суфикс –ЈА

Суфикс –ја је палатална верзија суфикса –а, са истим функцијама, а најчешће изазива јотовање завршног сугласника основе, док се у чистом облику јавља само после вокала, углавном у хипокористцима типа *Паја* (Клајн, 2003:19):

Божа – од основе *бог* + + суф. **-ја** (хипокористик од *Богољуб*)

Веља – од основе *вел* + суф. **-ја** (хипокористик од *Велимир*)

Миша – од основе *мих* + + суф. **-ја** (хипокористик од *Михаило/Михајло*)

Суфикс –АН

–Ан је важан суфикс у грађењу мушких личних имена. Првобитно је био хипокористичан, какав је и данас у именима типа *Вукан*, *Владан* итд., али су многа од тих имена стекла такву учесталост да су потиснула првобитне дуже облике, типа *Милан*, *Зоран* (Клајн, 2003:38) итд.:

Бојан – од им. *бој* + суф. **-ан**

Горан – од корена *гор-* (<*гора*) + суф. **-ан**

Драган – од прид. *драг* + суф. **–ан**
Душан – од им. *душа* + суф. **–ан**
Звездан – од корена *звезд-* (<*звезда*) + суф. **–ан**
Зоран – од корена *зор-* (<*зора*) + суф. **–ан**
Милан – од корена *мил-* (*мио-*) + суф. **–ан**
Огњан – од им. *огањ* + суф. **–ан**

Суфикс –АР

Један је од најпродуктивнијих именичких суфикса уопште. Познато је да, као и слични наставци у другим словенским и несловенским језицима, потиче од латинског *–arius*, директно или посредством грчког или готског језика.

Митар – од основе *мит* + суф. **–ар** (хипокористик од *Димитрије*), или антропоним *Мита* + суф. **–ар**

Суфикс –Е

Најчешће означава суфикс средњег рода, у генитиву *–ета*, а њиме изведене именице „значе младо од људи и од животиња“ (Клајн, 2003:73).

Љубе – од корена *љуб-* (<*љубити*) + суф. **–е**

Миле – од основе *мил* + суф. **–е** (хипокористик од *Милорад* и/или *Мирољуб*, *Милосав*, *Милан*), или од корена *мил-* (*мио-*) + суф. **–е**

Суфикс –ЕН

Овај се суфикс јавља у малом броју речи и не мења значење основне именице (Клајн, 2003:76).

Младен – од прид. *млад* + суф. **–ен**

Суфикс –ИН

Суфикс *–ин* има необичну особину да се употребљава само у једнини. Што се тиче антропонима, посведочен је уз нека чешћа имена типа *Војин*, *Веселин* и нека ређа као *Божин*, *Цветин*, *Стојин* итд. Није искључено да су на њихов настанак деловала и имена пореклом од латинских на *–inus*, типа *Мартин*, *Јустин*, *Валентин* итд. (Клајн, 2003:91).

Веселин – од корена *весел-* (<*весео* или *веселити/се/*) + суф. **–ин**

Сложени суфикс –ОЈЕ + –ИН

Живојин – од корена *жив-* + суф. **–оје** + **–ин**

Суфикс -ИША

Суфикс *-иша* именује лица мушког и женског рода која се истичу у оном што значи основни глагол. Осведочен је у мушким именима којима је у основи придев или глагол или неко лично име (Клајн, 2003:125).

Драгиша – од корена *драг-* + суф. *-иша*

Љубиша – од корена *љуб-* (<*љубити*) + суф. *-иша*

Радиша – од корена *рад-* + суф. *-иша*

Славиша – од корена *слав-* + суф. *-иша*

Станиша – од корена *стан-* (<*стати*) + суф. *-иша*

Суфикс -КА

Суфикс *-ка* је један од најважнијих именичких суфикса у словенским језицима. Најчешће се јавља у деминутивним облицима личних имена женског рода типа *Рушка*, *Снешка*, *Јулка* и др., али, исти суфикс може доћи и именицама мушког рода, при чему, у западним крајевима постаје *-ко* (*Бока/Боко*, *Жика/Жико*, *Мика/Мико*) (Клајн, 2003:131-132).

Бока – *ђо* + суф. *-ка* (хипокористик од *Ђорђе*)

Жика – *жи* + суф. *-ка* (хипокористик од *Живомир*)

Суфикс -КО

Хипокористични је суфикс мушког рода и искључиво у том облику, а по својој основној функцији можемо га сматрати хипокористичним суфиксом мушких имена. Тиме се може објаснити његова особеност да нема множину (*Мишко*, *Душко*, *Милојко*, *Живко*). Као што бива с хипокористицима, већина њих се употребљавају и као званична имена (*Мирко*, *Бранко*, *Славко* и др.). С друге стране, постоје и имена која су изведена непосредно из именичке или придевске основе (*Цветко*, *Здравко*).

Анђелко – од им. *анђео* + суф. *-ко*

Бранко – од корена *бран-* + суф. *-ко*

Вељко – од *Вељ(а)* + суф. *-ко*

Жарко – од корена *жар-* + суф. *-ко*

Жељко – од им. *жеља* + суф. *-ко*

Живко – од корена *жив-* + суф. *-ко*

Звонко – од *звон-* + суф. *-ко* (хипокористик од *Звонимир*)

Здравко – од прид. *здрав* + суф. *-ко*

Каменко – од им. *камен* + суф. *-ко*

Мирко – од корена *мир* - + суф. **-ко**
Ратко – од корена *рат*- + + суф. **-ко**
Славко – од корена *слав*- + суф. **-ко**
Сретко – од корена *срет*- (< *сретан*) + суф. **-ко**
Станко – од корена *стан*- (< *стати*) + суф. **-ко**
Цветко – од им. *цвет* + суф. **-ко**

Сложени суфикс -ЕН+ -КО

Миленко – од корена *мил*- (*мио*-) + суф. **-ен** + **-ко**
Раденко – од корена *рад*- + суф. **-ен** + **-ко**

Суфикс -ОЈЕ

Јавља се искључиво у мушким именима као *Радоје*, *Милоје*, *Богоје* и др., а могућно је да су она првобитно настала као хипокористици од сложених имена (*Радослав*, *Милослав*, *Богослав*) (Клајн, 2003:176-177).

Милоје – од корена *мил*- (*мио*-) + суф. **-оје**
Радоје – од корена *рад*- + суф. **-оје**
Станоје – од корена *стан*- (< *стати*) + суф. **-оје**

Суфикс -ОТА

Мушког је рода „другог постања“ и ненаглашен је. Налазимо га као својеврсни хипокористик у именима мушког рода (Клајн, 2003:182).

Живота – од корена *жив*- + суф. **-ота**
Доброта – од корена *добр*- + суф. **-ота**

Суфикс -ОШ

Суфикс **-ош** двојаког је порекла: словенског у именима (првобитно хипокористичним) и мађарског порекла у апелативима (Клајн, 2003:183).

Драгош – од корена *драг*- + суф. **-ош**
Милош – од корена *мил*- (*мио*-) + суф. **-ош**

Суфуикс -УТИН

Суфикс **-утин** је ономастички суфикс који се јавља само у именима *Драгутин*, *Милутин* и ретком *Игрутин* (Клајн, 2003:197).

Драгутин – од корена *драг*- + суф. **-утин**
Милутин – од корена *мил*- (*мио*-) + суф. **-утин**

Суфикс –ЧЕ

Суфикс *–че* је врло чест деминутивни суфикс, типичан за јужнословенске језике, а пре свега за источне српске говоре. Мада је суфикс средњег рода, суфикс *–че* се употребљава скоро искључиво уз основе именица мушког и женског рода. Редовно се употребљава као хипокористични суфикс од мушких имена, и ређе од женских (Клајн, 2003:203-204).

Славче – од основе *слав* + суф. *–че* (хипокористик од *Славољуб*)

Што се тиче деривираних мушких имена у Дунавској клисури можемо речи да најпродуктивнији суфикси у стварању мушких личних имена су суфикси *–а* и *–ко*. Суфикс *–а*, заједно са палаталним обликом *–ја*, иако је типичан за девербале женског рода (Клајн, 2003:16) и је најстарији и најпродуктивнији моцион суфикс у српском језику, истовремено је и најпродуктивнији суфикс у формирању хипокористика мушког рода. Иако је еквивалентан суфиксу *–о*, у Дунавској клисури не постоје хипокористични облици формиран помоћу суфикса *–о*, типа: *Божо*, *Јово*, *Боро* итд.

Исто продуктиван је и типични хипокористични суфикс мушких имена *–ко*, којим се формирају не само хипокористични облици мушких имена типа *Вељко*, већ и имена која су изведена непосредно из именичке или придевске основе, типа *Цветко*, *Здравко*, *Каменко* и др.

Најмање продуктиван суфикс у Дунавској клисури јесте суфикс *–че*, где се јавља само у једном случају, код мушког имена *Славче* (хипокористик од мушког двосложног имена *Славољуб*).

Литература

- Бјелановић, 2007: Živko Bjelanović, *Onomastičke teme*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2007.
- Граур, 1965: Al. Graur, *Nume de persoane*, București, Editura științifică, 1965.
- Грковић, 1977: Милица Грковић, *Речник личних имена код Срба*, Београд, Вук Карацић, 1977.
- Клајн, 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику, други део, суфиксација и конверзија*, Београд, 2003.
- Миклошић, 1860: Franz Miklosich, *Die Bildung der slavischen Personennamen*, Vienna, 1860.
- Шимундић, 1988: Mate Šimundić, *Rječnik osobnih imena*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1988.

Шимуновић, 2009: Petar Šimunović, *Uvod u Hrvatsko Imenoslovlje*, Zagreb, 2009.

Saša D. Mitrović

DERIVATION OF SERBIAN MASCULINE NAMES IN THE DANUBE GORGE

(Summary)

The derivational process played an essential role in the diversification of the Serbian inventory of personal names. In Serbian language there are two means of creating given masculine names: *derivation* – from a root or formant and *composition* – from two roots/formants without any suffixes. This article analyses several issues regarding the structure of the masculine derivatives and treats a series of simple and compound, productive and less productive suffixes that lead to the formation of masculine names in the Serbian language. After establishing the denominator subject and/or the root of the anthroponym, we will identify the suffixes used to form the masculine given names in Serbs in the Danube Gorge. Regarding the anthroponyms, in our paper we will consider only the criterion of *direct etymology*, regardless if the formant is the root of a common word, a whole common word or another anthroponym. The process of formation of proper names by means of suffixation is different of the derivational process for common words because the anthroponymic suffixes in Serbian language lack any semantic meaning, their only role is to give birth to new person names with different format, but equal in meaning. Therefore the meaning of a proper name is given by the root from which it is formed and not from the suffixes which are only some grammatical means for creating new words.

Key words: masculine names, anthroponyms, Danube Gorge, Serbs, derivation, suffixes